

9. Тульчинский Г. П. О природе свободы / Г. П. Тульчинский // Вопросы философии. – 2006. – №4. – С. 17-31.

10. Латигіна, Н. А. Цінності та ідеали демократії / Н. А. Латигіна // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. Вип. 50 (№ 8) / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, УАН ; голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – С. 654-661.

11. Латигіна, Н. А. Цінності та ідеали демократії / Н. А. Латигіна // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. Вип. 50 (№ 8) / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, УАН ; голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – С. 654-661.

12. Андреева Т. О., Стасенко С. О. Світоглядні проблеми сучасної України / Т. О. Андреева, С. О. Стасенко // Гілея. Историчні науки. Філософські науки. Політичні науки : Наук. вісник : зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська АН. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Спецвипуск. – С. 256-260.

13. Латигіна, Н. А. Цінності та ідеали демократії / Н. А. Латигіна // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. Вип. 50 (№ 8) / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, УАН ; голов. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – С. 654-661.

14. Петров А. В. Ценностные предпочтения молодежи: диагностика и тенденции изменений / А. В. Петров // Социол. исслед. – 2008. – № 2. – С. 83-90.

15. Білогур В.Є. Формування демократичних цінностей як складової світогляду студентської молоді / В. Є. Білогур // Гілея. Историчні науки. Філософські науки. Політичні науки. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 53 (№ 10). – С.373-378.

16. Новожилов Б. В. Роль цінностей демократичного суспільства у формуванні політичного іміджу лідера / Б. В. Новожилов // Гілея. Историчні науки. Філософські науки. Політичні науки. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 63 (№ 8). – С.563-569.

17. Петров А. В. Ценностные предпочтения молодежи: диагностика и тенденции изменений / А. В. Петров // Социол. исслед. – 2008. – № 2. – С. 83-90.

Shelyuk L., Ph.D., associate professor, doctoral candidate, National Pedagogical University. MP Dragomanova (Kyiv, Ukraine), gileya.org.ua@gmail.com

The concept of freedom in the outlook and values of today's youth

Education - one of the major social institutions formation of democratic values and world view of today's youth, and the institution of higher education is also her ground potential of democratic principles thinking; Universities often it will perform the functions of civic education, instilling in students the various democratic quality - unity, solidarity, etc. tolerantosti. he most important value and the ideal of democracy is freedom as a key, defining, the primary feature of the citizen. The paper analyzes the impact of democratic factors on students, revealed specificity promoting values of "freedom" through the formation of students' positive moral, political and legal skills.

Keywords: people, education, democratic values, freedom.

Шелюк Л., кандидат педагогических наук, доцент, докторант, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Понятие свободы в мировоззрении и ценностных ориентациях современной молодежи

Образование - один из основных социальных институтов формирования демократических ценностей и мировоззрения современной молодежи, а высшее учебное заведение является для нее еще и средой потенциальной реализации демократических принципов мышления; именно вузов часто выполнят функции гражданского образования, прививая студентам различные демократические качества - единства, солидарности, толеранности подобное. Наиболее важной ценностью и идеалом демократии свобода как ключевая, определяющая, первичная черта гражданина. В статье анализируется влияние демократических факторов на студенческую молодежь, раскрывается специфика утверждения ценности "свободы" через формирование у студентов положительных моральных, политических и правовых качеств.

Ключевые слова: человек, образование, воспитание, демократические ценности, свобода.

* * *

УДК141.7:316.62

Лавриненко С. О.
кандидат педагогических наук, доцент кафедры философии
та политологии, Кировоградский державний педагогічний
університет ім. Володимира Винниченка
(Україна, Кіровоград), Svetlana.lavrinenko@mail.ru

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто проблему національної свідомості як фактора формування громадянського суспільства в Україні. Даний аналіз здійснюється із залученням відомостей з області суміжних гуманітарних дисциплін – історії, соціології та політології. Теоретичними підставами дослідження були роботи провідних українських, російських і західних теоретиків в галузі проблем громадянського суспільства та структури, рівнів функціонування і формування національної свідомості. Визначаючи формування національної свідомості як одну з головних умов побудови громадянського суспільства, наголошуємо, що у цьому процесі провідну роль відіграють освіта і засоби масової інформації. На українському науковому просторі практично не розглядається проблема взаємозв'язку проблеми формування національної свідомості як впливового чинника побудови громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, національна свідомість, освіта, нація.

Питання національної свідомості надзвичайно актуальне для кожної держави, адже національні державницькі позиції або їх відсутність як у політичних лідерів країни, так і у пересічних громадян є визначальними як для майбутнього держави в цілому та будь якої частини суспільства зокрема. В період становлення української державності, інтеграції у європейську спільноту, відмову від тоталітарних методів управління державою та формування громадянського суспільства актуалізуються принципи орієнтації на особистість, на пріоритети духовної культури, на засади демократизації та гуманізації в Україні. Саме сьогодні особливої актуалізації набуває питання побудови громадянського суспільства, як вільного суспільства вільних людей. У якому громадянська свобода особистості у всіх її аспектах забезпечується правами і при цьому є необхідною умовою для вдосконалення самої людини, гарантією збереження її людської гідності.

Аналізуючи складну ситуацію, що склалася сьогодні в Україні, особливо в східних регіонах, можна констатувати, що саме національне "я" у певній частині українців деформоване, або й повністю нівельоване. Саме тому особливої уваги сьогодні потребує проблема формування національної свідомості усіх громадян, а особливо сучасної молоді, набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування особистісних рис громадянина-патріота української держави незалежно від національної приналежності.

Саме розвиток громадянського суспільства, що зумовлює добре визначену сукупність цивільних і юридичних прав, політичних прав і обов'язків, а також соціально-економічних прав є однією з головних стратегій для побудови сильної, незалежної держави, утверджуючи дану національну ідентичність, здатну об'єднувати громадян. Надаючи права своїм членам, держава сприяє виникненню чуття вірності їй.

Зазначене зумовлює потребу здійснити аналіз ролі національної свідомості у формуванні громадянського суспільства, обґрунтувати необхідність актуалізації окресленої проблеми у просторі сучасної України.

Вияткова роль, яку відіграє національна свідомість у життєдіяльності народів і кожної особистості спричинила значний інтерес до цього феномену серед зарубіжних та вітчизняних суспільствознавців як у минулому, так і у наш час. Особливу увагу щодо формування національної свідомості свого часу приділяли М. Драгоманов, В. Антонович, І. Франко, Л. Українка, М. Грушевський, В. Винниченко та багато інших діячів. На сучасному етапі значну увагу проблемам національної виховання підрастаючого покоління в Україні приділяють науковці В. Бутенко, М. Євтух, П. Ігнатенко, О. Киричук, В. Кузь, В. Мартинюк, М. Стельмахович та інші. Предметом спеціального вивчення стали окремі аспекти формування національної свідомості у молоді для таких науковців, як І. Бех, Н. Болдирєв, М. Євтух, І. Зязюн, А. Міщенко, Р. Пенькова, Л. Явгофаров та ін.

У сучасному світі проблема становлення та функціонування громадянського суспільства знаходиться у центрі уваги різних наукових напрямів: філософії, політології, соціології тощо. Слід зазначити, що і проблематика громадянського суспільства досить активно обговорюється в сучасній науковій літературі. Умовно дослідників можна об'єднати за такими основними напрямками: філософське дослідження самої ідеї громадянського суспільства та генези її змісту в історії філософської думки від античних філософів і до наших днів (В. Андрущенко, Р. Арон, А. Карась, С. Кримський, Ю. Павленко та ін.); політолого–правові дослідження сутності громадянського суспільства, його структури, місця і ролі в політичній системі демократичного суспільства (І. Варзарь, Ю. Габермас, Ф. Гайек, В. Журавський, О. Кульчицький, О. Погорілко, А. Силенко, Дж. Сорос, В. Тацій, Ю. Шем–шученко та ін.); загально–соціологічна структура громадянського суспільства (Л. Губерський, М. Михальченко, М. Мокляк, В. Пазенок, М. Шаповал та ін.); історичний досвід та особливості формування громадянського суспільства в Україні (В. Барков, А. Бичко, І. Бичко, С. Грабовський, Д. Донцов, М. Драгоманов, О. Забужко, Г. Зелений, М. Костомаров, П. Кравченко, В. Лісовий, В. Литвин, Н. Черниш, В. Шевчук, Б. Ярош та ін.); інституціональні характеристики громадянського суспільства (Е. Берк, М. Вебер, ДжінБ. Елштайн, В. Котегоренко, В. Кремень, М. Лукашевич, А. Пашук, Г. Філіпчук та ін.); ціннісні характеристики, освітні, загальнокультурні та моральні пріоритети громадянського суспільства (О. Бабкіна, Е. Бистрицький, В. Денисенко, Е. Макінтайр, І. Надольний, П. Ситник, М. Попович, Л. Шкляр та ін.); перспективи розвитку громадянського суспільства в контексті його взаємодії з державою (Л. Абалкін, В. Бабкін, С. Кириченко, Ф. Рудич, А. Селіванов, О. Скрипнюк, М. Ходаківський, С. Телешун та ін.).

Однак слід зазначити, що досліджень з проблеми національної свідомості, як фактору формування громадянського суспільства недостатньо. Мало уваги приділяється і напрямам, методам та прийомам формування національної свідомості у сучасному суспільстві.

Поняття “громадянське суспільство” чи інші співзвучні йому терміни використовували ще античні

мислителі, однак наділяли вони їх абсолютно відмінним від сучасного змістом. Це пояснюється, зокрема, різницею в розумінні демократії, свободи, прав і обов'язків громадян тощо. В цілому ж і для античності, і для середньовіччя, було характерно відсутність чіткої межі між суспільством і державою, бо державне, суспільне та полісне означали єдине ціле. Передбачалося, що в керованому законами, гармонійному і вільному суспільстві всі питання, що виникали повинні вирішуватися шляхом відкритого та раціонального обговорення, де кожен вільний повнолітній чоловік демонстрував єдність прав і обов'язків. Права людини визначалися статусом в суспільстві [1].

Нам імпонує думка В. Д. Перевалова, який визначає громадянське суспільство як систему, що має самокеруватися і само розвиватися. Індивіди, об'єднуючись в різні організації, встановлюючи між собою різноманітні відносини, реалізуючи часом протилежні інтереси, тим самим забезпечують гармонійне, цілеспрямований розвиток суспільства без втручання держави. Громадянське суспільство має свої внутрішні джерела саморозвитку, незалежні від держави. Більш того, завдяки цьому воно здатне обмежувати владну діяльність держави. Однією з важливих характеристик динаміки суспільства є громадянська ініціатива як усвідомлена й активна діяльність на благо суспільства [2, с.92].

Громадянське суспільство – це соціальна система. Основним компонентом будь–якої соціальної системи завжди виступає людина як соціальна істота. Людина є останній, у відомому сенсі слова елементарний носій соціального системної якості. У той же час як компонент будь–якої соціальної системи, втілення її сутності людина є лише частина соціальної системи. Тільки будучи включений в певну громадську систему, індивід знаходить свою соціальну сутність.

Дійсно, спираючись на цю позицію, стосовно аналізованої у статті проблеми можна зробити наступний важливий висновок: якщо людина є компонентом (елементом) соціальної системи, то його знаходження в ній передбачає виконання людиною певних функцій у цій системі, які, по–перше, структурно пов'язують його з системою, по–друге, міняють саму систему. Таким чином, і людина зокрема, і сама система в цілому розвиваються, знаходячи нові якості. Чим розвиток конкретної людини в його взаємодії з іншими людьми (елементами системи) буде інтенсивніше, тим швидше буде вдосконалюватися сама система. Іншими словами, на наш погляд, чим вільніше й інтенсивніше розвиватиметься людина, індивіди, народ конкретної держави, тим швидше його розвиток буде переходити в саморозвиток і формування інститутів громадянського суспільства [3, с.33].

Лейст вважає, що становлення і розвиток громадянського суспільства є особливим періодом історії людства, держави і права. Суспільство, відмінне від держави, існувало завжди, але не завжди воно було громадянським суспільством. Останнє виникає в процесі й у результаті відділення держави від соціальних структур, відокремлення його як відносно самостійної сфери суспільного життя і одночасно “роздержавлення” ряду суспільних відносин. У процесі

становлення і розвитку громадянського суспільства склалися сучасне право і держава [4, с. 226].

Еволюція західного типу громадянського суспільства пов'язана з кількома аспектами, а саме: у забезпеченні індивідуальної і соціальної свободи, поширенні природних засад довіри серед громадян національної держави та можливостях солідарності і взаємодоповнення між вільними людьми. Практика здійснення громадянського суспільства була водночас практикою закріплення вільного ринку з гарантією недоторканності права на приватну власність та конституційним встановленням громадянських прав людини.

Щодо розвитку “органічних” чинників інтеграції різноманітного населення в консолідовану спільноту, то до них належать потреба і можливість добровільного об'єднання людей в групи, організації, клуби, спілки, асоціації, корпорації, партії тощо за умов невтручання державно-урядових інстанцій. Розвиток суспільства в цьому напрямі обумовлює створення широкої мережі неурядових організацій, дуже важливими серед яких є організації з неприбутковою активністю.

Однак консолідована спільнота з різноманітних груп – часто не лише з протилежними, але й з ворожими інтересами – сама по собі не складається. Процесом, необхідним для солідарності й довіри між мільйонами громадян, постає формування національної ідентичності. Тому становлення громадянського суспільства в західній Європі було тривалим процесом розбудови нації з “поступовою інтеграцією етнічної різноманітності в єдину національну ідентичність з спільною для неї територією, економічною, законодавчою, освітньою та культурною системами й історичною пам'яттю. Центральними для такого процесу стали особливості мовної асиміляції і соціальної мобілізації, а також (значно пізніше) масова освіта й результат впливу засобів масової інформації” [5].

У сучасній Україні рух до побудови громадянського суспільства поки не повною мірою призвів до його реального формування. Проблема ускладнюється ще й тим, що навіть змістовне вживання самого терміна “громадянське суспільство” навряд чи виявляється здатне з'єднати нормативні уявлення про громадське життя з реальною історичною традицією.

Цінності і ціннісні орієнтири особистості як фактор становлення громадянського суспільства мають принципове значення при вивченні особистісного аспекту громадянського суспільства. При цьому особистість – це завжди конкретно-історичний людина з усім багатством свого соціального досвіду. Будучи учасником різного роду суспільних відносин, особистість виступає і як індивід, саме як окрема особистість, і як представник будь-якої соціальної спільноти – соціального шару (групи), етносу, колективу тощо. Отже інтереси людини можуть бути асоційовані, хоча і не повністю, з інтересами групи, що породжує сферу політичних, економічних, екологічних, культурних та інших ідей і програм.

Про формування громадянського суспільства слід говорити крізь призму проблеми формування особистості з активною громадянською позицією, здатною скористатися своїми невід'ємними правами,

що прагне до цього і готової взяти на себе всю повноту відповідальності за свої дії. Громадянська позиція формується в рамках загальної життєвої позиції і в міру розвитку особистості займає все більш значуще, провідне місце в її структурі. Вона характеризує особистість з точки зору способу і характеру взаємовідносин індивіда з певною дійсністю.

Виразенням громадянської позиції особистості є її ставлення до суспільства, діяльності, людей, до самої себе. Громадянська позиція виявляється і формується в конкретних справах. Можливість проявити своє ставлення до людей, суспільства, знайти способи практичної реалізації себе у взаємодію з навколишнім світом людина отримує в діяльності. Через неї людина пізнає світ, себе, формує свою самосвідомість, моральні та соціальні установки, реалізує своє я.

В системі компонентів, що складають громадянську позицію особистості слід особливо виділити патріотизм. Патріотичні почуття не є вродженими і у підростаючого покоління вони формуються у процесі всієї навчально-виховної роботи. Звичайно, підростаючому поколінню дуже складно усвідомити почуття національної гідності, особливо під час складних трансформацій у нашій країні, які не завжди забезпечують позитивний образ України як в очах нашого суспільства, так і за кордоном, а весь негатив діти з наймолодшого віку вбирають у себе, нерідко виростаючи без відчуття поваги, любові до своєї Батьківщини, патріотизму. Ми вважаємо, що саме патріотизм можна визначити як спосіб і форму існування та функціонування національної свідомості та самосвідомості. Його істотними характеристиками є віра в духовні сили своєї нації, її майбутнє, сумлінну працю на її користь, вміння осмислювати моральні та культурні національні цінності, історію, національні звичаї, символіку, систему вчинків, мотивуються осмисленням відповідальності перед своєю нацією.

З огляду нашої проблеми заслуговує на увагу визначення науковця І. Кресіної [6], яка виділяє такі рівні національної свідомості.

1. Буденний рівень, який характеризується єдністю свідомих і несвідомих, ментальних і архетипних елементів національної свідомості. У буденній свідомості дістають відображення як і усталені, відносно стійкі звичаї, ментальні пріоритети і настанови, так і динамічні швидкісні потреби, інтереси, цінності, почуття, настрої. Рухливі компоненти буденної свідомості в поєднанні зі сталими утворюють складну динамічну, досить строкату картину повсякденного функціонування національної свідомості. Буденна свідомість, як стверджує науковець, – це своєрідне “решето”, крізь яке після певного періоду просіювання відходить усе несуттєве, а залишається вагоме для нації;

2. Теоретичний рівень національної свідомості – це науково обґрунтовані чи мистецько осмислені ідеї, концепції, програми, світоглядні орієнтації, що характеризують інтелектуальний потенціал нації, її здатність на основі рефлексів до само опанування і самоствердження. Досягнення різних галузей науки і культури визначають не лише буденний, а й, певною мірою, теоретичний рівень національної свідомості. Останній вбирає в себе ті здобутки, які необхідні для

ідейного забезпечення соціального, економічного, культурного розвитку нації. Саме на теоретичному рівні формуються і обґрунтовуються національна ідея, національний ідеал.

Ми погоджумося з позицією автора, що оскільки національна свідомість є константою нації, то правомірно виділяти той її рівень, на якому безпосередньо фіксуються національні інтереси, політичні вимоги, державна політика, педагогічні ідеї тощо.

3. Державно–політичний рівень національної свідомості. У кожній нації цей рівень розвинений відповідно до особливостей її історичного шляху, стадії національного процесу, специфічних умов державотворення, політичної системи, ступеня розвитку громадянського суспільства тощо. За масштабами охоплення духовної реальності цей рівень значно поступається теоретичному та буденному, оскільки тут концентруються лише ті ідеї, програми, вчення, концепції, які віддзеркалюють політичні, державні, правові інтереси нації. Проте, за значущістю, для розгортання національно–творчого процесу державно–політичний рівень національної свідомості значно “випереджає” теоретичний та буденний рівні.

На основі аналізу концептуальних підходів до інтерпретації сутності національного виховання науковець І. Кресіна визначає, що значення рівнів вирішальною мірою залежить від суб’єктивного фактора, тобто ступеня усвідомлення політичною елітою національних інтересів.

Політико–управлінська еліта, яка не виявляла особливої відданості своїй нації, не зуміла об’єднати українське суспільство навколо національної ідеї, що значною мірою зумовило відсутність у певної частини українського суспільства почуття патріотизму та високих моральних принципів. За роки незалежності на рівні вищого керівництва держави так і не була сформована потрібна ідеологія, спрямована на зміцнення та піднесення національних цінностей та вдулів. Натомість було здійснено ряд кроків у внутрішній і зовнішній політиці, які не завжди відповідають національним інтересам України і сприяють втраті її пріоритетів, завойованих раніше позицій. Свого часу видатний учений В. Липинський зазначав: “Можна мати прекрасну територію і ніколи не отримати на ній владу, не мати в ній своєї держави і не стати з нею ніколи нацією. Усвідомлення своєї території і бажання мати на ній свою окрему владу, свою окрему державу, перетворює її в активну рушійну політичну силу. С цієї свідомості і цього хотіння родиться патріотизм: любов до своєї землі, до своєї Батьківщини і до всіх, без винятку, її мешканців. Патріотизм – свідомість своєї території, а не сама територія – лежить в основі буття і могутності держав” [7, с. 375].

Говорити про існування згуртованої нації можна тільки тоді, коли більшість її членів знає достеменно те, ким вони є, відчувають, що належать до цієї нації й беруть участь у її житті. В історії формування націй знадобилися великі зміни, щоб люди почали розуміти націю, як свій дім. Навіть сьогодні досить великій кількості людей бракує безпосередніх знань про значні частини своєї країни, її історію, культурні традиції. І

вони набувають уявлень про це тільки завдяки засобам масової інформації та освіті – двом вирішальним елементам, які дають людям змогу уявляти себе частиною нації, яка є територіально обмежена, окрема та суверенна.

Розвиток національної свідомості – це не автоматичний процес. Вагома роль в її формуванні, як зазначалося вище, належить саме освіті, завдяки котрій індивід має можливість отримати знання, виробити відповідні уміння та навички, наявність яких здатна забезпечити порядок та якість взаємодії між людьми. Дійсно освічена людина повинна мати не лише високий рівень академічної підготовки та відповідний рівень знань, а насамперед, повинна бути активним членом суспільства, здатним привнести позитивні зміни у різні сфери життя. Саме це є основою розвитку будь якої держави.

Створюючи національну систему освіти і національні засоби масової інформації, а також сприяючи конкретній національній культурі та мові, держава утверджує серед своїх громадян виразну національну ідентичність, що є запорукою формування високого рівня національної свідомості[8].

На основі національної свідомості базуються досягнення національних інтересів, вартостей, історичної долі. Звідси бажання зберегти ці особливості не піддатися асиміляції, розвивати національну культуру, плекати традиції, звичаї, прагнення до економічного та політичного суверенітету, створення національної держави, громадянського суспільства. Тому національна свідомість є конституційною основою нації та могутнім фактором формування громадянського суспільства.

Все вище зазначене дозволяє нам стверджувати, що, сьогодні, коли наше суспільство перебуває в стані системної кризи, з особливо загостреними політичними, економічними, соціальними процесами, відбувається переосмислення старих стереотипів, затверджуються перші паростки демократичних принципів ми повинні одночасно дбати і про розвиток нашої державності і громадянського суспільства. Серед чинників, що мають великий вплив на формування громадянського суспільства є національна свідомість особистості, рівень якої зумовлюється впливом освіти та національних засобів масової інформації. Вважаємо перспективним напрямком дослідження розробку та систематизацію шляхів, методів, засобів національного виховання дітей та молоді – майбутнього нашої держави. Саме розуміння важливості нормального розвитку усіх зазначених структур є необхідною умовою демократичного розвитку та перспективного майбутнього України.

Список використаних джерел

1. Гражданское общество: истоки и современность / Науч. ред. проф. И. И. Кальной, доц. И. Н. Лопушанский. 3–е изд., перераб. и доп. – СПб.: Издательство Р. Асланова “Юридический центр “Пресс”, 2006. – 490с.
2. Перевалов В. Д. Гражданское общество и правовое государство // Теория государства и права / Под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. – М., 1998.
3. Абдулатипов Р. Г. Национальный вопрос и государственное устройство России. – М.: Славянский диалог, 2000.
4. Лейст О. Э. Гражданское общество, государство и право // Теория государства и права / Под ред. М. И. Марченко. – М., 1999. – 226 с.

5. Seligman A. The idea of a civil society. – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1992. – P.160.

6. Кресина І. Національна свідомість: сутність, основні складові та рівні функціонування // Нова політика. – 1998. – №3. – С.12–14.

7. Липинський В. Лист до братів-хліборобів. Про ідею та організацію українського монархізму. – М.: Філадельфія, 1995.

8. Гібернау М. Ідентичність нації. – К.: Темпора, 2012. – 304 с.

References

1. Grazhdanskoe obshchestvo: istoki i sovremennost / nauchnij redaktor professor I.I. Kalnoj, docent I.N. Lopushanskij. 3–e izdanie, pererabotannoe i dopolneno. – SPb.: Izdatelstvo R.Aslanova “Yuridicheskij centr “Press”, 2006. – 490 s.

2. Perevalov V.D. Grazhdanskoe obshchestvo i pravovoe gosudarstvo // Teoriya gosudarstva i prava / Pod red. V.M. Korelskogo, V.D. Perevalova. – М., 1998.

3. Abdulatipov R.G. Natsionalnyj vopros i gosudarstvennoe ustrojstvo Rossii. – М.: Slavyanskij dialog, 2000.

4. Lejst O.E. Grazhdanskoe obshchestvo, gosudarstvo i pravo // Teoriya gosudarstva i prava / Pod red. M.I. Marchenko. – М., 1999. – 226 s.

5. Seligman A. The idea of a civil society. – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1992. – P.160.

6. Kresina I. Natsionalna svidomist: sutnist, osnovni skladovi ta rivni funkcionuvannya // Nova politika. – 1998. – №3. – S.12–14.

7. Lipinskij V. list do bratuv–xliborobiv. Pro ideji ta organizatsiji ukrajinskogo monarhizmu. – М.: Filadelfiya, 1995.

8. Gibernau M. Identichnist natsiji. – К.: Tempora, 2012. – 304 s.

Lavrynenko S. O., Ph.D., assistant professor of the department of philosophy and political science Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko (Ukraine, Kirovograd), Svetlana.lavrynenko@mail.ru

National consciousness of personality as a factor in the formation of civil society in Ukraine

The problem of national consciousness as a factor of the formation of civil society in Ukraine is considered. This analysis is performed using information from the related Humanities – history, sociology and political science. Theoretical bases of this investigation were the works of leading Ukrainian, Russian and Western theorists in the field of the problems of civil society and structures, levels of functioning and formation of a national consciousness. Defining the formation of a national consciousness as one of the main condition of building civil society, we stress that the education and the media are playing the leading role in this process. At the Ukrainian scientific space a problem of formation of national consciousness as an influential factor of building civil society practically is not considered.

Keywords: civil society, national consciousness, education, nation.

Лавриненко С. А., кандидат педагогических наук, доцент кафедры философии и политологии, Кировоградский государственный университет им. Владимира Винниченка (Украина, Кировоград), Svetlana.lavrynenko@mail.ru

Национальное сознание личности как фактор формирования гражданского общества в Украине

Рассмотрена проблема национального сознания как фактора формирования гражданского общества в Украине. Данный анализ осуществляется с привлечением сведений из области смежных гуманитарных дисциплин – истории, социологии и политологии. Теоретическими основаниями исследования были работы ведущих украинских, российских и западных теоретиков в области проблем гражданского общества и структуры, уровней функционирования и формирования национального сознания. Определяя формирование национального сознания как одно из главных условий построения гражданского общества, подчеркиваем, что в этом процессе ведущую роль играют образование и средства массовой информации. На украинском научном пространстве практически не рассматривается проблема взаимосвязи проблемы формирования национального сознания как влиятельного фактора построения гражданского общества.

Ключевые слова: гражданское общество, национальное сознание, образование, нация.

* * *

УДК 327.01

Семчишин С. І.
аспірантка кафедри міжнародних відносин, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), kupec.svtlana@rambler.ru

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКЕ ПРОЧИТАННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Завданням являється з'ясування сутності поняття суверенітету та ролі держави в постмодерністському підході теорії міжнародних відносин, концептуальне виокремлення ключових відмінностей інтерпретації держави та суверенітету в різних поглядах постмодерністського дискурсу. Окреслюється постмодерністське бачення державного суверенітету, констатується його обмеження в сучасних умовах міжнародно-політичного розвитку внаслідок несилових механізмів впливу держав на політику одна одної, пропонуються нові способи його функціонування та шляхи реалізації. Розглянуто різні теоретичні підходи постмодернізму до визначення сутності держави, міжнародних відносин та суверенітету. Для представників цього напрямку суверенітет держави є “випадковою історичною конструкцією”, яку потрібно здолати. Він є практичною категорією, емпіричний зміст якої еволюціонує, відображаючи консенсус між практиками. Крізь призму постмодерністського сприйняття обігрунтовано ідею обмеження суверенітету держави в рамках скорочення суверенних прав та прерогатив.

Ключові слова: суверенітет, глобалізація, міжнародні відносини, ідентичність, дискурс.

Поняття “суверенітету” дуже важке та неоднозначне [14], його зміст постійно змінювався та продовжує зазнавати трансформації у зв'язку з змінами, які спостерігаються в міжнародних відносинах, характеристик самих держав [1].

Актуальність титульної проблематики зумовлена ти, що сьогодні в рамках теорії міжнародних відносин та багатьох інших гуманітарних наук необхідне “комплексне переосмислення поняття “суверенітету” з огляду як на виникнення світового політичного співтовариства, так в зв'язку з уточненням меж приватних суверенітетів, принципів їх співіснування і побудови їх ієрархії, а також з урахуванням діяльності суб'єктів транснаціональної взаємодії, міжнародних урядових та неурядових організацій, багатонаціональних структур різного роду діяльності [2, с.38–54].

Теоретичні погляди постмодерністських дослідників в даний час є невід'ємною складовою частиною науки про міжнародні відносини, їхня позиція враховується практично по всіх основних напрямках політологічних досліджень.

Сьогодні спектр теоретичних напрацювань постмодернізму у міжнародних відносинах є дуже широким. В наш час проблема ролі держави в міжнародних відносинах детально досліджена в роботах зарубіжних авторів І. Бартелсона, Дж. ДерДеріан, Р. Ешлі, У. Конноллі, Р. Волкера, М. Шапіро. Дослідження постмодерністських авторів характеризуються крайнім ірраціоналізмом і неприйняттям будь-яких теоретичних абстракцій та узагальнень, вони піддають критиці самі поняття про реальність, істину, структуру або ідентичність, які є центральними як для теорії міжнародних відносин, так і для інших гуманітарних наук.

Попри те, що є досить велика кількість досліджень, присвячених різним проблемам міжнародних відносин, питання суверенітету держави залишається ще не достатньо розробленим з огляду на сучасний стан міжнародних відносин.

Завданнями даної публікації являється з'ясування сутності поняття суверенітету та ролі